

ARGO

Mehmet ARSLAN*

Argo nedir?

Argo nedir, ne değildir? Argo ne tür bir ihtiyaca cevap vermektedir? Argo bir kaçış, bir sığınma mıdır? Argo isyan mıdır, başkaldırmak mıdır? Argo grup kimliği oluşturmak mıdır? Argo sadece kabadayılardan, serserilerin kullandığı bir dil midir? Argo kaba, teklifsiz ya da küfürlü veya müstehcen konuşmak mıdır? Argo özel bir dil veya söz dağarcığı mıdır? Argo herkesçe anlaşılmayan gizli bir dil midir? Argo bir meslek dili midir? Argo farklı bir anlaşma biçimi midir? Bir kelime veya deyim argo olup olmadığına kesin olarak karar verilebilir mi, bu kararı kim verebilir? Argo denen kapısı küçük, kendisi büyük bu dünyaya girmek ürkütücü müdür, ilginç midir, vazgeçilmez midir?” Bu veya buna benzer sorulara cevap vermeden gerçek argo veya argonun gerçekleri konusunda bir şeyler söylemek hep eksik kalacaktır. Bir dergi makalesi hüviyetinde olan ve doğal olarak sayfa sınırlaması da bulunan bu yazıda yukarıdaki sorulara en azından bir kısmına az çok cevap verilmeye çalışılacaktır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler kaynakçadaki eserlere; özellikle argo ve tarihi konusunda geniş bilgiler ve örnekler ayrıca Osmanlı Dönemi’nde yazılmış bir argo sözlüğünün metnini de içeren Prof. Dr. Mehmet Arslan’ın *Argo Kitabı* adlı eserine bakabilirler.

Günümüzde argo, yanlış olarak “müstehcen konuşma, belden aşağı konuşma; konuşurken cinsel çağrışımlar yapacak şekilde iki anlama da gelebilecek sözcükleri seçme; bazı kelime ve kavramları, incitme veya alay amacıyla cinsel içerikli imalar yükleyerek kullanma; teklifsiz, kaba konuşma vb.” anlamlarda kullanılmaktadır. Çok az da olsa bu unsurları taşımasına rağmen gerçekte argonun bu tür tanımlarla tarif edilmesi bilimsel değildir.

* Prof. Dr., Cumhuriyet Üni., Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Bilimsel olarak argo genişçe şöyle tanımlanabilir: “Argo, farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dildeki kelimelere özel anlamlar vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş unsurlarından ve yabancı kökenli kelimelerden ve bunların farklı şekillerinden de yararlanmak suretiyle oluşturdukları herkesçe anlaşılmayan kelime ve deyimlerden oluşan, gereğinde mecazlı ve kinayeli anlamlara da yer veren özel dil veya söz dağarcığıdır.” Bunun yanında, tarihî gelenek olarak “Osmanlı Döneminde külhanbeylerin ve tulumbacıların kullandıkları, özel anlamlı kelime ve deyimlerin yer aldığı kaba dil” şeklinde de tanımlar yapılabilmektedir. Bu durumda sosyolojik tabanlı grupların, bazı meslek erbabının kendi aralarında konuştukları, kelimelere farklı anlamlar yükledikleri, bazı kelimeleri bozarak yeni şekiller oluşturdukları, yeri geldikçe diğer dillerden de malzeme aldıkları, sadece kendilerinin ve bu işin içerisinde olanların anlayacağı dil de argo tanımı içine girmektedir. Osmanlı Dönemi’nde “lisân-ı hezele, lisân-ı erâzil” kavramlarıyla karşılanan argo, eskiden “esnafın, dilencilerin, serserilerin, külhanbeyilerin, kendini gizlemek isteyen hırsızların, kaçakçıların ve genel olarak da suçla bağlantılı grupların kendi yaşayış tarzlarına da uygun olarak etraftakilerin anlayamayacağı bir şekilde ve kendi aralarında konuştuğu “özel ve gizli dil” olarak da tanımlanmaktaydı. Argo da zamana ayak uydurmaktadır. “Bazı mesleklerin ortadan kalkması, bugünün kültür ve anlayışıyla birşey ifade etmeyen kelime ve kavramlar, toplumun zevk ve anlayışının değişmesi vb.” nedenlerle argonun da değiştiği, bir nevi zamana uyduğu söylenebilir. Daha sonra ve günümüzde muhtelif gruplar gelişen yeni durumlara da uyum sağlayarak kendi argolarını yaratmışlardır. Örneğin “öğrenci argosu, asker argosu, futbol argosu, tavla argosu, okey argosu vb.” bunlardandır.

“Argo” Kelimesinin Etimolojisi:

Argo kelimesinin Fransızca bir kelime olduğu hemen bütün kaynaklar tarafından kabul edilmektedir. Fakat bu kelimenin etimolojisi hakkında muhtelif rivayetler vardır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bunları aşağıya alıyoruz:

“Yunanistan’daki Argos şehrinin adından alınmıştır.”

“Yunan mitolojisindeki bir efsanede geçen ve “Altın Post”u aramaya giden Argonaut’ların bindiği “Argo” adlı geminin adından alınmıştır.”

“Fransa’da 16. yüzyılın en ünlü serserisi; derbederlerin başı ve argo gramercilerinden olan Ragot’un adından alınmıştır.”

“Fransızca “Homurdanmak, sızlanmak” anlamına gelen “Ragoter” kelimesinden alınmıştır.”

“Fransızca “Asker kaçağı” anlamına gelen “Nargot” kelimesinden alınmıştır.”

“Çingenece “Zergo” sözünden gelmektedir.”

“Rumca “Kutsal, mübarek” anlamına gelen “Hieros” kelimesinden gelmektedir.”

“Fransızca “Konuşma inceliği” anlamına gelen “Arguite” kelimesinden alınmıştır.”

“Eski Fransızcada “Kavga, çatışma, münazaa” anlamlarına gelen “Argu” kelimesinden gelmektedir.”

“Fransızca “Açıkgöz adam, gözleme memuru, casus” anlamlarına gelen “Arguche” kelimesinden gelmektedir.”

“Eski Fransızcada “Eski elbise” anlamına gelen “Argaut” sözünden gelmektedir.”

“Eski Fransızcada “Yırtmak” anlamına gelen “Harigoter” kelimesinin bir değişimi ve “Kavga etmek” demek olan “Hargoter” fiilinden çıkmıştır.”

“Eski İspanyolcada “Alçak adam” anlamına gelen “Arigote” kelimesiyle ilişkilidir.”

“Fransızcada 16. yüzyıla kadar “Argot” şeklinde kullanılan ve “horozun mahmuzu” anlamına gelen “Ergot” kelimesinin mecazi olarak verdiği “hırsızlık” anlamına bağlanmaktadır.”

“Fransızca “Düzenbaz, hileci, maharetli, kurnaz” anlamlarına gelen “Argutus” kelimesinden gelmektedir.”

“İtalyancada “Hırsız dili” demek olan “Gergo” sözünün bozuntusudur.”

Fransızca “Argot” kelimesi, 17. yüzyıla kadar (1628) çıkarsa da bu söz, çok tutucu olan Fransız Akademisinin sözlüğüne ancak 1740 yılında girebilmiştir. Eskiden “hırsızlık zanaatı veya hırsızlar esnafı”, başka bir açıklamaya göre de “dilenci esnafı” anlamına gelen bu kelime şimdiki anlamını 1690’da kazanmıştır.

Fransa’da 1828’den önce, 1455’ten başlayarak, “argo ağzı” anlamına “jargon” ve “jobelin (hırsız argosu, 15. yüzyıl)”, “blesquin (tuhafiyeci esnafı argosu); “anlaşılmaz dil” anlamına da “baragouin”, her ikisi de 16. yüzyıl), “narqouis (serseri argosu, 17. yüzyıl)”, “bigorne (hırsız argosu, 18. yüzyıl)” kelimeleri kullanılırdı. Değişen argonun canlılığından ve tazeliğinden dolayı ona “langue verte (yeşil dil)” denilmiştir.

Bugünkü bilgimize göre isimleri farklı farklı olmasına rağmen (henüz argo kelimesi kullanılmadan) belirli bir düzeni olan ilk belli başlı argo 1455 yıllarına doğru Fransa’da türemiştir. İtalya’daki argo 1472’de, Almanya’daki 1490’da, İngiltere’deki 1571’de meydana gelmiştir. Orta Çağ’dan beri hemen her ülkede türlü argolara rastlanmış ve bunlar içinde genel olarak Çingenece asıllı kelimeler saptanmıştır.

Diğer Ülkelerde Argoya Verilen Adlar:

Türk dünyasında: Türkmen Türkçesinde, Gagavuz Türkçesinde, Özbek Türkçesinde, Uygur Türkçesinde, Tatar Türkçesinde, Başkurt Türkçesinde, Kumuk Türkçesinde, Karaçay-Malkar Türkçesinde, Nogay Türkçesinde, Kazak Türkçesinde, Kırgız Türkçesinde, Altay Türkçesinde, Hakas Türkçesinde, Tuva Türkçesinde, Şor Türkçesinde, Rusçada (Kiril alfabesiyle apro) “argo” kelimesinin karşılığı olarak yine “argo” kelimesi kullanılmaktadır.¹

Almanya’da: “Rotwelsch” (veya “Chessenloschen, Jenische Sprache, Koche-mer Sprache, Kaloschensprache”), hırsız dili olarak da “Gauersprache”.

Çekoslovakya’da: “Hantyrka”.

Çin’de: “Hsiang t’an” veya “Hsiang ç’ang”.

Finlandiya’da: “Mongerrus”.

Fransa’da: “Argot”.

Hindistan’da: “Sâsî, Dom, Natî” ki bunlar Çingene dili asıllı argolardır.

Hollanda’da: “Bargoens”.

İngiltere’de: “Cant” (belli bir takımın dili olarak) ve bundan başka bozuk, bayağı dil anlamına da gelen “Slang” (Londra halk ağzı: “Cockney”).

İran’da: “Lûtrâ” veya “Zebân-ı Zergerî (kuyumcu dili), veya “Lotizebânî”den başka ülkenin kuzey bölgesinde konuşulan Arapça “Kurbatî” veya “Essîm” Argosu.

İspanya’da: Eskiden “Germania”, şimdi “calo”.

İtalya’da: “Furbesco” (Venedik’te “Zerga), jargon anlamına da “Gergo”.

Mısır’da: “Halebî” argosu.

Norveç’te: “Fantesprog”.

Portekiz’de: “Calao”.

Romanya’da: “Şmechereasca”, hırsız dili anlamına da “Limba Caraitorilor”.

Yunanistan’da: Bayağı dil anlamına “Malliar Glossa”.

Birçok dillerde de argo için dar anlamda “hırsız dili” deyimini kullanılır. Rusça “Vorovskiyy yazık” ve Macarca “Tolvanjnyelv” gibi.

Argonun Dil Olarak Nitelikleri:

Günümüzde argonun sınırlarını çizmek, hangi kelimelerin veya deyimlerin kesin olarak argo olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Argo kavramlar için bazı

1 *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, haz.: Emine Gürsoy-Naskali, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 17.

kıstaslar olmasına ve ilgili kaynaklarda bazı belirleyici ölçüler konulmasına, tanımlar yapılmasına rağmen argo kavramına yakın anlamlar ifade eden şu kavramlar arasında: “Argo (pis argo, yüksek argo, genel argo, özel argo); jargon; mecaz; kinaye; deyim; kaba dil; kaba veya aşağılık dil; özel dil; teklifsiz konuşma; teklifsiz dil; halk dili; alay, şaka ve hakaret yollu ifadeler; apaş dili; külhanbeyi dili (ağzı); tulumbacı ağzı; ayaktakımı ağzı; kayış dili; lisân-ı erâzil; lisân-ı hazele; kaba, küfürlü kelime ve deyim” kesin bir sınır çizmek kolay değildir. Bu kavramların aralarında bariz farklar ve belirli nüanslar olmakla birlikte bunları birbirinden ayırmak da pek mümkün değildir. Çünkü bu kelime ve kavramlar muhtelif yerlerde hatta bu işin uzmanları tarafından bile birbirlerinin yerine kullanılıyor. Kısaca neyin argo olup, neyin argo olmadığını belirlemek oldukça zordur. Bu konu her zaman tartışmaya açık kalacaktır. Çünkü herkes tarafından kabul edilebilecek kıstaslara sahip değiliz. Buna rağmen muhtelif kaynakların tanımlarından yola çıkarak “argo” denilen dillerin niteliklerini, ana hatlarını kaba çizgilerle şu şekilde çizebiliriz:²

1. Her argo, bir dile bağlıdır. O dili bilmeyen kişiler tarafından anlaşılabilir ve konuşulamaz. Dil bilgisi yönünden bazı küçük özellikler dışında, her argo, bağlı olduğu dilin kuralları içinde konuşulur.

2. Her argo, bağlı olduğu ana dil ile, kendisinin özel sözcüklerinin birlikte konuşulmasından oluşur. Hiçbir argo, baştan sona, özel sözcüklerden oluşmaz. Her argo cümlede argo sözcükler belli bir oran içinde bulunur.

3. Argo konuşulurken kullanılan günlük konuşma dili sözcüklerinin argo sayılabilmesi için; mutlaka günlük konuşma dilinin dışında, ikinci bir anlamı olması gerekir. Ancak, bir sözcük iki ayrı anlamda kullanılıyorsa, bunun biri mutlaka argo değildir. Bu sözcüğün iki anlamından birinin hakaret, küfür olarak kullanılması da durumu değiştirmez. Örneğin “inek” sözcüğü, günlük olağan konuşma dilinde, “dişi sığır” anlamına gelir. Aynı zamanda “akılsız, aptal” anlamında hakaret etmek için de kullanılır. Ancak sözcük bu ikinci anlamı ile, argoya değil, günlük konuşma diline girer. Çünkü orta derecede Türkçe bilen herkes, sözcüğün bu iki anlamını da bilir. Tıpkı “domuz, eşek” sözcükleri gibi. Bir sözcüğün aynı zamanda hakaret anlamında ya da küfür amacıyla kullanılması, onun mutlaka argo sayılması sonucunu doğurmaz. Bir sözcüğün değişik anlamlarından birinin argo sayılması için; anlamlarından biri ile kullanılması hâlinde, yalnızca sınırlı bir topluluk tarafından anlaşılabilmesi gerekir. Yine yukarıdaki “inek” sözcüğüne dönelim. Bu sözcük argoda genel olarak “edilgen eşcinsel erkek” anlamında kullanılır. İşte bu anlamıyla herkes tarafından anlaşılmadığı için argo sayılır. Bunun gibi bir kişinin babasının belirsiz olduğu söylenmek istenirse, argoda “piç” denilmez. Çünkü argoda “piç” demek, bu anlama gelmez; “kural tanımadan iş bitiren, becerikli kişi” anlamına gelir. Eğer bir

2 Bu bölüm hazırlanırken ağırlıklı olarak “Ferit Devellioğlu, Emine Gürsoy-Naskali - Gülden Sağol, Hulki Aktunç ve Özdemir Kaptan (Arkan)’ın kaynakçada künyelerini verdiğimiz eserlerinin ilgili bölümlerinden yararlanılmıştır.

kişiyeye argoda, günlük konuşma dilindeki anlamı ile “piç” denilecekse “cumartesi çocuğu” veya “misafir tohumu” kavramları kullanılır.

4. Her dile bağılı çeşitli argolar vardır. Bir bölüm argo, konuşulduğu bölgeye göre diğerlerinden ayrılır. Örneğin “Beyoğlu argosu”, “Sulukule ve Ayvansaray argosu”, “Adana argosu” bölgesel argoların örnekleri arasında yer alır. Bir bölüm argo da kendilerini kullanan topluluk ya da meslek dolayısıyla diğer argolardan ayrılır. Kendisini konuşan topluluğa göre diğerlerinden ayrılan argolara örnek olarak şunları gösterebiliriz: “hapishane argosu”, “kumarbaz argosu”, “öğrenci argosu” vb. Mesleksel argo örneklerinden bir bölümü de şöyledir: “Hırsız argosu”, “gemici argosu”, “şoför argosu”, “tıp ve hastane argosu”, “müzişyen argosu”, “kadın ticareti argosu” vb.

5. Aynı sözcük çeşitli argolarda değişik anlamlara gelebilir. Aynı sözcüğün günlük konuşma dilinde taşıdığı anlamın ya da anlamların dışında; genel argoda başka, özel argolarda başka anlamlara gelmesi, oldukça sık rastlanan bir durumdur. Bir kez daha yukarıdaki “inek” sözcüğünü ele alalım. Genel argoda “edilgen eş cinsel erkek” anlamında kullanılan bu sözcük, öğrenci argosunda “çok çalışkan öğrenci” anlamına gelir.

6. Bir kavram için birden fazla ve değişik dillerden alınma sözcükler kullanılabilir. Örneğin “çocuk” kavramı için: “bızdık (Ermenice), çoni (Çingenece), fırlama, kopol (Romence), nokta, serçe, sıçırık, subiş (Arapça sübyandan), sübüş (Arapça sübyandan), şopar (Çingenece), şovşak (Çingenece), velet (Arapça), yavşak” vb. kelimeler; “içki ya da rakı” için: “akaryakıt, antifriz, cila, ilaç, islim, istim, duziko (Yunancadan), mazot (Rusçadan), menekşe, mor, piyiz, ustura, tabanca, carmak (Ermeniceden), carmakçur (Ermeniceden), akyazılı, anzarot (Ermeniceden), dem (Farsçadan), imam suyu, pırna (Yunancadan), piriz (Çingenece), piyiz (Çingenece), süt, arslan sütü” vb. kelimeler; “sevgili, dost, metres” için: “mantunita (İtalyancadan), nannik (Ermeniceden), aftos (Yunancadan), gaco (Çingenece), bitik, cime, conbik, dalga, dalgamotor, kesik, kırık, manita (Yunancadan), mintoni (Çingenece), paçoş (Yunancadan), takıntı, yanık, zamazingo” vb. kelimeler kullanılır.

7. Argolar temel olarak gizli ve özel dillerdir. Argolardan birini anlayabilmek ve konuşabilmek için onun bağılı olduğu temel dili bilmek yeterli değildir. Argoların doğuş nedenlerinden birisi de, herkes tarafından anlaşılamayan bir dile duyulan ihtiyaçtır.

8. Hiçbir argo, içinde doğduğu geniş toplumun tümü tarafından konuşulmaz. Argo sözcükler, herkes tarafından bilinir hâle gelirse argo olmak niteliğini yitirir. İlk başta, argo olarak doğan bir sözcük, herkes tarafından anlaşılır ve kullanılabilir bir hâle gelince, artık ana dilin bir sözcüğü sayılır.

9. Argolar, genellikle topluluk yaşamı içinde özellikler taşıyan adacıklarda yaşayan kişiler ya da belli meslekten olanlar arasında türer.

10. Argolar kaba dil sayılır. Her yerde kullanılmazlar. Argo konuşan kişiler, saygı göstermek istedikleri ortamlarda konuşurken ya da resmî yazışmalarda bu dili kullanmazlar. Ancak her kaba sözcük argo değildir. Argolar çok sayıda küfürü içerirler ama her küfür argo sayılmaz.

11. Her argo sözlü bir dildir. Arada rastlanan ufak tefek yazılı örnekler, hiçbir zaman yalnızca argo içermezler, günlük olağan dilin içine biraz argo serpiştirilmeyle ortaya çıkarlar.

12. Argolar sürekli değişir. Bunun bir nedeni sözlü bir dil olmalarında saklıdır. Diğer bir nedeni de herkes tarafından anlaşılmaya başlayan argo sözcüklerin argo olmaktan çıkışıdır. Çünkü kuramsal olarak anlamı kitleye açılmış bir sözcük ya da deyim, argo olmaktan çıkar. Argo dilin gizli örgütüdür. Gizliliği açığa çıkınca argoluğu da sona erer.

13. Argolar yapma dil değildirler. Çünkü yapma diller doğal gelişim göstermezler ve yazılı dillerdir. Ayrıca belli bir dile de bağlı değildirler. Bu nedenle “Esperanto” gibi yapma diller, hiçbir zaman doğuştan öğrenilmezler. Oysa argo, bağlı olduğu temel dilin yanı sıra, doğuştan da öğrenilebilir.

14. Argolar şifreli dil değildirler. Şifreli diller, belli bir ana dilde herkesin anlayamayacağı bir kısım değişikliklerin yapılması ile üretilmişlerdir. Bu nedenle doğal gelişim göstermezler, doğuştan öğrenilmezler ve durağandırlar. “Kuş dili” bunların bir örneğidir.

15. Her argo özel bir dil olmakla birlikte, her özel dil argo değildir. Çünkü her özel dil, genel dildeki kelime şekillerini altüst edip bozamaz ve bunları atıp yerine başkasını kullanmaz, ancak özel kelime ve deyim kullanır, aşağılık bir tarafı da olmaz. Bilindiği gibi, belli topluluklar ve belli meslekten kişiler arasında kullanılan; içinde özel sözcükler, terimler, deyimler bulunan dillere özel dil diyoruz. “Gemici dili”, “tıp dili”, “hukuk dili” belli meslekten kişilerin konuştuğu özel dil örnekleridir. “Dinî dil”, belli topluluktan olan kişilerin konuştukları bir özel dil örneğidir. Bu diller de özel dil olup herkes tarafından anlaşılabilir; ancak bunları argodan ayıran önemli nitelikleri vardır. Bunlar, aynı meslek veya topluluk üyesi kişilerin tamamı tarafından kullanılırlar, bilimsel eserlere girerler, ağırbaşlı kişiler tarafından tepkiyle karşılanmazlar, resmî yazışmalarda yer alırlar. Özel dillerde yer alan birtakım sözcükler herkes tarafından anlaşılabilir. Bu nitelikleriyle bir noktada argoya benzerler. Ancak şunu da belirtmemiz gerekir ki “gemici dili” ile “gemici argosu”; “tıp dili” ile “tıp ve hastane argosu” arasında ve bu dillerde yer alan sözcüklerin anlamında önemli farklar vardır. Yani örneğin “gemici dili” ile “gemici argosu” ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

16. Argoda meslek dillerinden kelimeler de yer alabilir fakat her meslek dili de argo değildir. Meslek dilleri, özellikle halkın aşağı tabakalarında kullanılanlar, bir bakıma argonun bugünkü geniş tanımına girebilirse de yine her meslek dili argo

değildir. Çünkü meslek dili yazılı olabildiği hâlde yazılı argo nadirdir. Argo esasta sadece sözlü bir dildir.

17. Bugün kullandığımız bazı argo kelimelerin tarihle, geçmişle ilgisi; kelimelerin kullanıldıkları dönem yaklaşık olarak basitçe tespit edilebilir: “Elli dirhem otuz”: Sarhoş (rakının 50 dirheminin 30 paraya satıldığı dönemden kalma); “fertig çekmek”: Savuşmak (yabancı işletmesinde olduğu devirde tren kondüktörlerinin “tamam” anlamında “fertig, veya fertik!” diye bağırdıkları zamandan kalma); “yandan çarklı”: Eski usul (İstanbul şehir hattında uskurlu vapurların ilk görüldüğü zamandan kalma); “Alyon”: Zengin (Abdülmecit Devri’nde Beyoğlu’nda yaşayan zengin Antoine Alion (Alyon)’dan kalma) vb.

18. Argo konuşan kimseler genellikle kullandıkları cümleler arasında kelimele-ri bayağılık hissi veren bir tarzda telaffuz ederler.

19. Her argoda görüldüğü gibi Türk argosunda da anlatış canlılığı vardır. Bunu sağlamak için de fiilde geniş, geçmiş ve gelecek zamanlar kullanılmayıp genellikle şimdiki zaman kullanılır. Örneğin “Parayı çaldım ve parayı değiştirdim.” yerine, “Mangizleri tufalıyorum, kamañça ediyorum.” şeklinde bir kullanım vardır.

20. Türk argosunun söylenişinde dudaklar bükülür, heceler kesilerek belirtilir, ünsüzler tumturaklı, ünlüler de genel olarak kapalı çeşitlerden olur.

21. Türkiye’de özellikle İstanbul’da argonun gelişmesine külhanbeylerinin büyük katkısı olmuştur. Kasımpaşa, Kumkapı, Yenikapı, Çeşmemeydanı, Aksaray, Karagümrük, Tophane, Galata, Beşiktaş, Üsküdar gibi semtlerdeki tulumbacılar çevresi ve çalgılı kahveler her türlü argonun gelişip kaynaştığı ortak yerlerdi. İstanbul külhanbeyleri bu yerlerde saz çalıp mâni ve türkü söylerlerdi. Çalgılı kahvelerin sürekli müşterileri arasında özellikle kumarbazlar, mantarcılar, paperciler, zarfçılar, kalpazanlar, karmanyolacılar, yankesiciler, babacıgımcılar, dolandırıcılar, hırsızlar, esrarkeşler vb. sayılabilir.

22. Argo, yapma bir dil olmakla beraber “Esperanto” veya “Volapük” gibi derleme, sentez ve icat yoluyla laboratuvar çalışması neticesinde meydana getirilmiş yapma bir dil değildir. O, “doğal dil (langue naturelle)”ler sınıfındandır.

23. Argo durmadan değişmektedir. Bazen yeni kelimeler bazen de eskiler şeklini değiştirerek ortaya çıkar. Bu anlaşılmayan acayip dilin daima değişmesi, kılıktan kılığa girmesi argonun yaşayan bir dil olduğunu belirtir.

Argo Sayılan Sözcük veya Kavramların Kaynakları ve Türeyiş Biçimleri (Argo Kelimelerin Oluşma Yolları):

Argo, sürekli değişen ve gelişen bir özel dil olmakla birlikte oluşumunun bazı genel ilkelere bağlanabileceği görülmektedir. Argo sözcükler değişik etkenlerden ortaya çıkar. Bir sözcüğün ya da deyişin argo bir kullanım biçimi alması, değişik

yollarla gerçekleşir. Argo sözcüklerin ortaya çıktığı kaynakları ve türeyiş biçimlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Günlük konuşma dilinde yer alan sözcüklerin bir bölümü, zaman zaman bir başka anlam alarak argo sözcükler arasına girer. Burada unutulmaması gerekli nokta, böyle sözcüklerin günlük konuşma dilinden çıkmayarak o dilde eski anlamlarıyla kalmalarıdır. Bu sözcükler yeni bir anlam daha alarak bu yeni anlamlarıyla argoya girerler. Örneğin günlük konuşma dilinde bir meyvenin karşılığı olan “dut”, argoya geçen sözcüklerden birisidir. Ancak argoda “çok sarhoş kişi” anlamına gelmektedir. Bunun gibi lezzetli bir av kuşu olan “bıldırcın”, argoda “etine dolgun, ufak tefek kadın” anlamına gelmektedir.

2. Argonun bağlı olduğu ana dilin dışından, bir bölüm yabancı sözcük, argo sözcükler arasına girer. Her argo, bağlı olduğu ana dilin dışından bazı sözcükler alır. Bu üç şekilde gerçekleşebilir:

a. Yabancı dildeki sözcüklerin bir bölümü anlam değiştirmeden argoya geçerler. Örneğin “malama” sözcüğü Rumcada “altın” demektir. Türk argosunda da aynı anlamda kullanılır. Yine Rumcada “siyah” anlamına gelen “mavro” sözcüğü de anlam değiştirmeden geçen yabancı dil sözcüklerinden birisidir. Bu yabancı sözcükleri “radyo, otobüs” gibi günlük dilimizde kullandığımız diğer yabancı sözcüklerden ayıran özellik; kısıtlı bir çevre içinde kullanılmaları ve ayrıca Türkçe karşılıkları olmalarıdır. Dikkat edilirse hemen ortaya çıkar ki “radyo, otobüs” sözcüklerinin uygun bir Türkçe karşılığı olmadığı için bunlar, günlük konuşma dilinde, bu dili konuşan herkes tarafından kullanılırlar. Oysa “malama”nın ya da “mavro”nun Türkçe karşılıkları vardır, bu nedenle herkes tarafından konuşulmaz, yalnızca argo konuşulurken kullanılır.

b. Yabancı dildeki sözcüklerin bir bölümü anlam değiştirerek başka bir dile bağlı argoya geçerler. Örneğin “balkon” Fransızca bir sözcüktür. Türkçenin günlük konuşma diline Fransızcada kullanılan anlamı ile geçmiştir. Ancak aynı sözcük Türk argosunda “kadın göğüsleri” anlamını taşımaktadır.

c. Yabancı sözcüklerin bir bölümü de argonun bağlı olduğu ana dildeki bazı sözcüklerle karışarak hiçbir dilde olmayan sözcüklerin ortaya çıkmasına neden olur ve argoya böylece girerler. Fransızca “ölü” anlamında olan “mort” sözcüğünden türeyen ve argoda “ölmek” anlamında kullanılan “mortlamak” fiili bunun bir örneğidir. Argoda “kovma belgesi, tasdikname” anlamında kullanılan “afarozname” sözcüğü de böyle iki dilin karışımı sözcüklerden birisidir. Bu kelime, Rumca “aforizmos (papazdan daha yüksek bir dinî rütbe olan despot tarafından kovulmak)” sözcüğü ile günlük konuşma dilimizin Farsça kökenli “name (mektup, kitap, risale)” sözcüklerinin karışımından doğmuştur.

3. Özel dillerde yer alan bir bölüm sözcük, zaman zaman argo sözcükler arasına girer. Tıpkı yabancı dillerden olduğu gibi bu geçiş üç biçimde gerçekleşir:

a. Anlamalarını değiştirmeden argoya geçen özel dil sözcükleri olabilir. “Borda”, İtalyan kökenli ve “gemicilik dili” dediğimiz dile girmiş, “geminin (su üstündeki) yan tarafı” anlamına gelen bir szcktir. Argoda da “yan” anlamında kullanılmaktadır. Yine gemicilik dilinde “(yandan) yanaşmak” anlamında kullanılan “aborda etmek”, argoda da aynı anlamda kullanılır. Böyle durumlarda bu sözcükleri argo kılan, olağan dışı özneler için kullanılmalarıdır. Yukarıdaki örnekte gemiler için kullanılan “aborda etmek”, ancak insanlar için kullanıldığı zaman argo olmaktadır.

b. Anlamlarını değiştirerek argoya geçen özel dil sözcükleri olabilir. Kökeni İtalyanca olan ve gemicilik dilinde “yelkenli gemi direklerinin en st parçası” anlamında kullanılan “babafingo”, argoda “erkeklik organı” anlamına gelmektedir.

c. Argonun bağlı olduğu ana dildeki bazı sözcüklerle karışarak, hiçbir dilde olmayan sözcükler ortaya çıkmasına neden olup, argoya bu biçimde giren özel dil sözcükleri olabilir. “Fire up”, kökeni İngilizce olan bir gemicilik terimidir. Gemicilik dilinde “ateşilere ateşi hızlandırmak için komut vermek” amacıyla kullanılmaktadır. Türk gemicilik dilinde okunuş biçimi ile “fayrap” şeklinde kullanılan bu terim, Türkçe ile karışarak, hiçbir dilde olmayan “fayraplamak” sözcüğünün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Argoda kullanılan bu sözcüğün argo anlamı, aynı anlamda bir başka sözcüğün olmadığı “alelacele cinsel ilişkide bulunmak”tır.

4. Bir bölüm özel adlar, çeşitli nedenlerle argo bir anlam alıp, argoda bu anlamı ile kullanılırlar. Örneğin “şaban” adı, argoda “aptal” anlamında kullanılmaktadır”.³

5. Benzetmelerden yararlanılarak bazı sözcüklere ikinci bir anlam verilmesi yolu ile argo kelimeler türeyebilir. Bu benzetmeler soyut veya somut olabilir. Türlü fiziksel, biyolojik, kimyasal, toplumsal, işlevsel, ruhsal benzeyişler bu benzetmelerin yapılmasına yol açar. Örneğin günlük dildeki “pekmez” sözcüğü, renginin kırmızılığından dolayı argoda “kan” anlamında kullanılır. Öğrenci argosundaki “balık tutmak” deyimini, “iyi çalışmadan şanslı bir soruyla karışılaşıp, iyi bir not almak” anlamında kullanılır. Balık tutmak eylemindeki şans payının yoğunluğu, bu benzetmenin yapılmasına yol açmıştır. Çok kişi ile çok cinsel ilişkide bulunan kadınlar için kullanılan “motor” sözcüğü, motorların uzun süre durmadan ve yorulmadan çalışabilmesinden dolayı yapılan bir benzetme ile argo sözcükler arasına girmiştir. Argoda “homoseksüel” anlamına da gelen bu “motor” sözcüğünün bu defa benzetme yönü ise kaplumbağa tipindeki Volkswagen arabaların motorunun arkada olmasındandır.

6. Esprili bir deyim üretmek amacı, günlük dildeki sözcüklerin argoya geçmesine neden olan bir başka yoldur. Bu yöntem ile, benzetme yapma yönteminin sınırlarını çizmek pek öyle kolay değildir. Çünkü bu tür bütün benzetmelerde biraz mizah ve espri payı olduğu için, esprili deyimlerde de benzetme payı vardır. Örneğin “lmek, tabuta girmek” anlamlarına gelen “imam kayığına binmek” deyimini;

3 *Beyoğlu - Kısa Geçmişi, Argosu*, zdemir Kaptan (Arkan), İstanbul 1998, s. 224-228.

“imam” ile “kayık” sözcüklerinin yeni bir anlam olarak günlük dilden argoya geçmesiyle ortaya çıkmıştır. Hiç kuşkusuz “kayık” ile “tabut” arasında her ikisinin de tahtadan yapılmasından ve kayığın küreklerinin; tabutun da kollarının yardımı ile yürütülmesinden doğan benzerlikler olduğu açıktır. Ne var ki deyimdeki benzetme unsuru, akıl ve mizah unsurunun yanında hafif kalmaktadır.

7. Zaman zaman güncel bir olay, günlük dildeki bir sözcüğün, yeni bir anlam olarak argoya geçmesine neden olmaktadır. Örneğin “bankerden para beklemek” deyimini, “saf insanların olmayacak umutlara bağlanmasını” anlatan argo bir deyimdir. Bu deyimde espri ve benzetmenin yapılmasına yol açan unsur; bir dönemin güncel ve sosyal olayı olan bankerlerin aldıkları paraları ödememeleri hadisesidir.

8. Argo kelimeler sıfatlardan cins isim türetme yoluyla da yapılır.

9. Somutla soyutun yer değiştirmesi yoluyla türetilir: “Fırça yemek”: “Azar işitmek”.

10. İstiare (eğretileme) yoluyla türetilir: “Pergeller”: “Bacaklar”.

11. Düz değişmece yoluyla türetilir: “Okşamak”: “Dövmek”.

12. Karşıtlama yoluyla türetilir: “Bilezik”: “Kelepçe”.

13. Örtmece yoluyla türetilir: “Temizlemek”: “Öldürmek”.

14. Eş anlamlı örneksime yoluyla türetilir: “Civciv”: “Acemi, genç kız”.

15. Ana dilin sözcüklerini budayıp sözcüğe farklı bir ek getirmek yoluyla türetilir: “Alız etmek”: “al-mak’tan, al-ız”; “eşco”: “eş cinsel’den eş-co”.

16. Sözcüğü daha kolay söylenilir duruma getirmek yoluyla türetilir: “Adış”: “AIDS”.

17. İkileme yoluyla türetilir: “Püfpüf”: “Esrar içmek (onomatope püf’ten)”.

18. Ana dildeki sözcüklere yeni anlam yüklemek yoluyla türetilir: Aslında “Küçük çocuklar için kullanılan sevgi ve okşama sözü” anlamına gelen “nonoş”, argoda “efemine erkek, travesti, eş cinsel erkek” anlamlarını kazanmıştır.

19. Daha dar argo öbeklerinden sözcük alıp anlamını genişletmek yoluyla türetilir: “Dandig”: Uyuşturucu argosunda “kötü nitelikli uyuşturucu”; genel argoda “değersiz, kötü, uyduruk”.

20. Eski ve bölge dili sözlerinden yararlanma yoluyla türetilir.

21. Genel dildeki sözcüklerin biçimlerini bozma (mesela önüne, sonuna ekleme; iç düzenini altüst etme; birbirine karıştırma; kırpma; uzatma; ikizleme vb. yollar) yoluyla türetilir.

22. Yabancı kökenli sözcük kullanma yoluyla türetilir. Argoda yabancı dillerden özellikle Rumcadan kelimeler de alınmıştır ki bu tür kelimeler bazen Türkçe kurallarla mastar ve çekimli fiil şekliyle de kullanılırlar: “Matiz (Rum.)”: Sarhoş;

“Aftos (Rum.)”: Metres; “Akozlamak (Rum.)”: Gizlice söylemek; “Oksulamak (Rum.)”: Defetmek; “İstinga etmek (Rum.)”: Pantolonu vb. aşağı sıyırmak; “Papel (Yahudi İsp.)”: Kâğıt bir liralık; “Palavra (İsp.)”: İnanılmaz laf; “Mortoyu çekmek (Levantin İtal.)”: Ölmek; Birer hırsızlık çeşidi olan “Maniticılık, Karmanyolacılık” da İtalyancadan alınmıştır; “Oski (Erm.)”: Altın lira; “Carmak, carmakçur (Erm.)”: Rakı; “Kopil (Rumen.)”: Çocuk; “Şopar (Çing.)”: Çocuk. Bunların yanında özellikle Rumcadaki “-os, -oz” sonекlerini örneklemek yoluyla kelimeler de yapılır. Örneğin: “Kaparoz”: Çalınan, iç edilen para veya mal; “Pofyos”: Kof; “Tingoz”: Tokat vb.

23. Türkçe kelimelere Osmanlıca kılık uydurma, ek getirme şeklinde yapılır: “Gelişat, Gidişat”: Hâl, durum, vaziyet; “Variyet”: Mal, mülk vb.

24. Yabancı ekleri ulusal dildeki kelimelere takma. Örneğin Fransızca “tion (siyon)” ekiyle yapılır: “Uydurmasiyon, atmasiyon” gibi; “mento” ekiyle yapılır: “Aşırımto” gibi.

25. “Çalmak” ve “kaçmak” gibi kelimeler için pek çok sayıda anlamdaş kullanma yoluyla meydana getirilir. Örneğin “kaçmak” karşılığı olarak şunlar kullanılır: “Açmak, ançizlemek, bıravlamak, camperlemek, cıza yatmak, cızdamı çekmek, cızdamı kırmak, cızlama kaymak, cicozlamak, fertiği çekmek, fırtırmak, fıymak, fiya, gazlamak, ikilemek, ipini kesmek, kaymak, kırmak, kirişi almak, kuskunu koparmak, palamarı almak, palamarı çözmek, palamarı koparmak, palamarları toplamak, panik yapmak, payandaları çözmek, pır etmek, pırlamak, pıymak, sekmek, tığmak, toz olmak, tüymek, uçmak, vınlamak, voltasını almak, yan çizmek, zamkinos, zamkinos etmek” vb. “Çalmak” karşılığı olarak da şunlar kullanılır: “Abula etmek, akıtmak, anaforlamak, antinlemek, arak etmek, araklamak, artallamak, bomba patlatmak, cebellezi etmek, ceplemek, cımbızlamak, cumburlop, çarpmak, deve yapmak, dış almak, egav etmek, egavlamak, elado etmek, gargaraya getirmek, gelberi etmek, giravat, giravatlamak, giravat yapmak, giravata getirmek, götürmek, hacılamak, hasıra sarmak, hasır etmek, hıslamak, hop etmek, iç etmek, iş almak, kaftelemek, kaldırmak, kalk gidelim yapmak, kamulaştırmak, kanatlandırmak, lüpürt, makaslamak, naşlamak, naşlatmak, omuzlamak, otlamak, sağmak, sııklamak, soğan doğramak, söküzmek, söküzmek, sövüş, sövüşlemek, taramak, tırtık, tırtık işi, tırtıklamak, tufa, tufacılık, tufalamak, tüydürmek, uçurma, uçurtma, uğurlamak, ürkütmek, yürütmek” vb.

26. Genel dildeki sözcüklerin anlamlarını kaydırma ve değiştirme yoluyla ki bunların çoğunda argonun sanatça en değerli niteliği olan “mecaz” kendini göstermektedir. Örneğin “bademşekeri”: tabanca kurşunu; “acıbadem”: kurnaz; “bitli”: parasız; “uyuzlanmak”: kuşkulanmak; “tırnaksız”: güçsüz ve namert, ayrıca erkeklik organı; “beyaz”: eroin; “mandagözü”: eski nikel 25 kuruşluk; “ustura”: keskin iğne; “tahtalı köy”: mezarlık; “tozunu almak”: dövmek; “dumancı”: az para ile çok kazanan kumarıcı; “fenerli”: sakallı adam; “film kopmak”: sarhoşken saçmalamak;

“tozutmak”: saçma sapan konuşmak; “kontak”: akıldan sakat; “sıfırı tüketmek”: ölmek, bunalmak iflas etmek” vb.

27. İfadeye renk, kabartı, mizah ve ince alay çeşnisini veren mecazi deyimler yaratma ki bu argonun dehasını teşkil eder. Mesela Türk argosunda “tabut”: imam kayığı; Amerikan argosunda “sigara”: tabut çivisi; Alman argosunda “pire”: kara süvari gibi.

28. Taklidî seslerden (onomatope), ses sembolizminden ve çocuk dili kelimelerden yeni sözler türetme. Örneğin: “zırtapos”: zıpır; “katakulli”: hile; “cavala-coz”: derme çatma; “fasafiso”: küçük dedikodu, ehemmiyetsiz şey vb.

29. Halk etimolojisi ve kelime oyunları yapma yoluyla türetilir.

30. Örtmece kelime veya deyim kullanma (mesela bir hırsız, “polis” ve “hapis-hane” yerine daima başka kelimeler kullanır.)

31. Hayvanları ve cansız eşyayı canlı imiş gibi gösterme yoluyla türetilir.

Argonun Yaratıldığı, Üretildiği Temel Grup ve Alanlar:

Hulki Aktunç, argoyu “Alan Argosu” ve “Genel Argo” olarak ikiye ayırmayı teklif ederek şunları söylüyor: “*Türkiye argosu taranıp incelendiğinde, argo sözcük ve deyimler ile konuşma biçimlerinin önce belirli alanlarda doğduğu, sonra komşu alanlara da geçerek yaygınlaştığı, kimi örneklerin genel argodan ana dile sızdığı görülür. Belli başlı dillerin argolarında da çoğunlukla aynı gelişim söz konusudur.*” Daha sonra da aşağıdaki listeyi vererek, Türkiye argosunun oluşum alanlarını sıralıyor. 18 alan, birbirlerine yakınlıkları açısından öbeklendirilince de 6 ana öbek ortaya çıkıyor:

“I. Suç dünyası

1. Hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu
2. Uyuşturucu (kaçakçılığı, satıcılığı, kullanıcılığı) argosu
3. Kumar (kumarhane, kumarbaz) argosu
4. Kabadayı (bıçkın, külhanbeyi, serseri) argosu
5. Dilenci argosu

II. Kapalı dünyalar

6. Hapishane, tutukevi (mahpus, tutuklu) argosu
7. Yatılı okul, okul (öğrenci, öğretmen) argosu
8. Kışla (asker) argosu
9. Denizcilik (denizci) argosu

III. Azınlık dünyası

10. Etnik azınlıklar argosu
11. Göçmen argosu

IV. Cinsel dünya

12. Cinsel argosu
13. Eş cinsel argosu
14. Fuhuş (genelev, fahişe, genelev müşterisi) argosu

V. Alışveriş dünyası

15. Esnaf (satıcı, seyyar satıcı, eskici, dövizci) argosu
16. Şoför (kamu taşıma araçları sürücüsü, yolcusu) argosu
17. Eğlence yerleri (gazino, meyhane, müzisyen) argosu

VI. Spor dünyası

18. Spor (sporcu, taraftar) argosu

Nevzat Özkan ise, “Bu isabetle yapılmış tasnife şunları da ekleyerek sayı daha da artırılabilir” diyor ve öbek sayısını 8’e, alan sayısını da 22’ye çıkarıyor:

VII. İnanç dünyası

19. Dinî grupların (tarikatlardan, cemaatlerin) argosu
20. Fikir gruplarının (sağ, sol, parti, dernek, loca, kulüp) argosu

VIII. İletişim dünyası

21. Radyo ve televizyonlarda program sunan sunucuların veya disk jockeylerin argosu
22. İnternet, telefon ve mektup arkadaşlarının argosu”⁴

Nevzat Özkan daha sonra, “Böylesi bir renklilik ve çeşitlilik içinde ortaya çıkan bu gizli dillerin veya argoların hangi ihtiyacı veya ihtiyaçları karşıladıkları konusuna gelince, hiçbir sosyal organizasyonun bir işlevi yüklenmeden veya yürütmeden yaşama şansı olmadığını belirtelim. Zaten işlevi azalan veya biten argolar da yerini başka argolara bırakmaktadır.” diyerek, bugün veya geçmişte argonun işlevsel olduğu alanları şöyle sıralıyor:

I. Gizlilik

- a. Suçu gizleme
- b. Ticari sırrı gizleme

4 Hulki Aktunç, *Büyük Argo Sözlüğü*, İstanbul 2002, s. 11, 12; “Gizli Dil Olarak Argonun Fonksiyonu Üzerine”, Nevzat Özkan, *Türk Kültüründe Argo*, haz.: Prof. Dr. Emine Gürsoy - Naskali, Doç. Dr. Gülden Sağol, Haarlem, Hollanda 2002, s. 27.

- c. İnanç sırlarını gizleme
- ç. Müstehcenliği gizleme
- II. Grup kimliği oluşturma
- III. Özenti
- IV. Eğlence
- V. Sanat ve Edebiyat
- VI. Aykırılık
- VII. İlgiyi ve dikkati çekme.”⁵

Özellikle genel topluluk hayatı içinde adacık durumunda ve en çok yabancı dillerin birbiriyle karmaştığı bölgelerde yahut da bu hayatın kenarında veya dışında beliren ortaklaşa yaşayış ve en çok gezici olarak çalışan zanaat esnafının çevresi bu dilin türemesine elverişli ilk dayanak olmuştur. Hulki Aktunç, yukarıda şematik olarak verdiği argo oluşum alanlarını İstanbul örneğinde aşağıdaki şekilde açıyor:

“İstanbul’un Türklerle zenginleşen insan dokusu, kendisini argoda da gösterdi. İstanbul argosu, dil kökenleri açısından tarandığında, yirmiden çok dille karşı karşıya geliriz. Türklerin ilginç coğrafyasını gösteren bu metropol haritasında argo, Çince ve Moğolca’yı taşıdığı gibi, Çingenece yoluyla Sanskritçeyi, Yahudiler yoluyla İspanyolca’yı taşır. Yunan dilini, Ermeniceyi, Almancayı, Arnavutca’yı, Bulgarca’yı, Fransızca’yı, Flamanca’yı, İngilizceyi, İtalyanca’yı, Kürtçeyi, Macarca’yı, Portekiz dilini, Romenceyi, Rusca’yı, Yugoslavca’yı vb. taşır. Bunun nedeni biraz karmaşık olsa da, İstanbul’un, bu diller kapısının ürettiği argo, argo ile ilgili genellemelerle açıklanabilir: İstanbul, bir dil metropolüdür; İstanbul’da azınlıklar vardır; kapalı yerler, argo odakları, kışlalar, hapishaneler, okullar vardır; İstanbul’da suç vardır, kabadayılık, fuhuş, uyuşturucu, hırsızlık vardır ve diller, diller vardır. İstanbul “etnik” azınlıklarla “etik” azınlıkları argoda buluşturan bir metropoldür. Bu anlamda ancak Newyork İstanbul argosuyla boy ölçüşebilir. O da eski dünya dilleriyle bağları açısından biraz zayıf kalabilir. İstanbul’un argo haritası, sosyolojik bir saptama olduğu gibi, dillerin alt kültürlerle bağları, edebî yaratıcılık, dillerin kardeşliği, olağanüstü bir Esperanto girişim, etik azınlıkların dilsel muhalefeti açılarından da binbir türlü “okunabilen” bir dil şölenidir. Orada, “Mira! Lavuğa dikiz! Lubunya o biçim fertlikliyor. Alarga! Herif triplerde tabii. Ense nanay” dediğinde İspanyolca, Kürtçe, Romence, Sanskritçe, Çingenece, Almanca, İtalyanca, Arapça, İngilizce, Türkçe yan yana gelmiş ve yeni bir semantik yaratılmıştır. Bugün yukarıdaki cümle şöyle söylenebilir: “Bak, adama bak, edilgin eş cinsel hızla kaçıyor, uzaklaşıyor. Adam esrik olduğu için yakalayamıyor”. Türkçede, özel olarak da İstanbul’da argonun yaratıldığı, üretildiği temel grup ve alanların bir döküm denemesi yapılabilir:

5 Nevzat Özkan, agb; s. 27-30.

1. Hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu (açık kaldırım: ortalıkta duran herhangi bir şeyi çalmak; kleftecilik: planlı, programlı hırsızlık, dolandırıcılık; Tatulacı: 400 yıllık olan bu argo sözcük eskiden kervansaraylarda müşterinin tatula denilen uyuşturucu ile uyutularak soyulması anlamına geliyor.)

2. Uyuşturucu argosu (dalga: esrar; sınıf: uyuşturucuyu burna çekme; toprak: düşük nitelikli toz hâlinde uyuşturucu madde.)

3. Kumar argosu (boğuntu: kumarda kendisine karşı hile yapıldığını anlamayarak yenilmek; makas: kumarda iki kişinin birlik olarak bir başka kişiye karşı hile yapması; sirkaf: kumarda hile, kâğıt çalma.)

4. Kabadayı argosu (anafor: bedava para, emek harcamadan elde edilen şey, beleş; düzeltmek: özellikle yüzüne vurarak dövme; kampanasını sökmek: birini çaresiz bir duruma düşürmek, fena hâlde dövme.)

5. Dilenci argosu (cort: dilenci; kademi cort: ayağı sakat, topal dilenci; bello: sadece dilencilerin polise verdiği isim.)

6. Hapishane, tutukevi argosu (anten: müzevir; volta: yürüyüş; zula: bir şey gizlenen yer.)

7. Yatılı okul, okul, öğrenci argosu (ramses: çirkin; tophane güllesi: sıfır; toto: göğüs; subiş: çocuk.)

8. Kışla, asker argosu (tertip: aynı devredeki asker; hemşo: hemşeri; astek: as-teğmen.)

9. Denizcilik argosu (çaça: usta denizci; baba: penis; palamarı çözmek: kaçmak.)

10. Etnik azınlıklar argosu.

11. Göçmen argosu (zarbo: polis memuru; moruk: arkadaş; nema: yok; kaspak: zor yoluyla alınmış şey; nokaris: bitti; kavanço: takas.)

12. Cinsel argo (ahtu: cinsel ilişki; fular: bir kadınla erkek travestinin sevişmesi; metallemek: cinsel ilişkide bulunmak.)

13. Eş cinsel argosu (koli: cinsel ilişki; kurşet: eş cinsel olduğunu gizlemek; denyo: delibozuk.)

14. Fuhuş argosu (otobüs: fahişe.)

15. Esnaf argosu (hanut: komisyon; mira: işte, bak; imşa olmak: ortak olmak.)

16. Şoför argosu (ördek: yolcu; asfalt biti: küçük oto; şaş: şaşkın.)

17. Eğlence yerleri argosu (faça: yüz, surat; resto: yeter; mekân: kumarhane.)

18. Spor argosu (ampul: topun üst direğin hemen altından, üst köşelerden girerek gol olması; çocuğu koymak: gol atmak; doksana asmak: topu direğin hemen yanından kaleye sokmak.)⁶

6 Hulki Aktunç, *age.*, s. 400, 401.

Türk Argosunun Cümle Yapısı:

Argo kullananlar klasik cümle yapısına uygun cümlelerle konuştukları gibi sentaksta bazı özel kullanımları tercih ettikleri de görülmektedir. Bu tür kullanımlar argo cümlelerle konuşanların (külhanbeyi, apaş, kumarıcı vs.) psikolojik durumlarını yansıtmaları açısından da önemlidir. Argo kullananların gerçek sahipleri “r, z” seslerine kuvvetli basarlar, kelime hece bölümlerini kesik kesik ve baskılı olarak telaffuz ederler (*a-bi-cim* gibi), bazen de aşındırırlar. Çok defa birinci şahıs zamirinin tekil şekli yerine çoğul şeklini kullanırlar. Aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi geniş zaman, geçmiş zaman, gelecek zaman kipleri yerine genellikle şimdiki zaman kipini kullanırlar:

“*İmanım, otlakçılığa karnımız (karnım) tok; ben böyle katakoftilere boş veriyorum (önem vermem)*”.

“*Aslanım bu afili taahhütlüyü bana kamaço edersen, hem benim fiyakalı deşirmeni sana tosluyorum (veririm) hem de cereme olarak üstelik üç papel toka ediyorum (veririm), nasıl fit misin be abi?*”

“*Abicim, dün akşam matizken avalın birini tongaya düşürüp iki evleşini zula ediyorum (ettim). Bir de dikizliyorum ki (baktım ki) dayı’n karşidan sökmüş (göründü). Çakarsın ya numarayı, dalgaya gelir miyiz (gelir miyim) be abicim, kaçın kurasyız biz (kurasyım ben). Tahtakoz bize kafesi boylatırken papelleri bile uçlanmadan zamkinos ediyorum (ettim).*”

“*İmanım papele boş ver, herifçioğlu imam kayığına biniyor da (binmiş de) öteki dünyaya cicozluyor (ölmüş)*”.

“*Abicim harmanım, bir dalga toka et de mastorlaşayım, yarın şıpşak sana bir alay ampes tırtıklıyorum (çalacağım).*”

“*Ulan tayıncılığı bırak, şu dikizlediğin pinponu sövüşlersek akşama piyizliyoruz (içki içeceğiz).*”

“*Tonel geçme be abi, ben şu hurboyu kafesleyince tam zilliyi kırıyorum (karnımı doyracağım).*”

“*Hırbo ne kahrediyorsun, aynasızlığı bırak; yarın bakıyorum (göreceğim), tah-takoz marizine kayınca sen de tungırdiyorsun (öleceksin), bunlar olağan şeylerdir.*”⁷

Edebiyatımızda Argo:

“Argo” kelimesinin bu şekliyle Türkçede ilk defa ne zaman ve kim tarafından kullanıldığı konusunda kesin bir yargıya varamıyoruz. Bunun için bütün edebî eserlerin ve edebiyat nazariyatı kitaplarının taranması gerekmektedir. Tahmin edilebileceği gibi Avrupa özellikle de Fransız edebiyatı ile temasların arttığı

7 Ferit Devellioğlu, *Türk Argosu*, Ankara 1990, s. 74, 75.

Tanzimat Dönemi'nde bu kavramın dilimize geçtiği düşünülebilir. Örneğin Cenab Şahâbeddin, Ahmed Midhat Efendi ve Ziya Gökalp bu kelimeleri kullanmışlardır: “*Fransızcanın “patuva” ve “argo” gibi tabirlerle yad olunan ve esâfil ve erâzile mahsus bulunan kelimât ve ta'bîrâtı. (Ahmed Midhat Efendi)*”; “*Bizim yazdıklarımızın üzerine “enderun argosu” yaftasını ta'lik etmekle hiçbir şeyi isbât etmiş olamazsınız. (Cenâb Şahâbeddin)*”; “*Bir lisan birkaç yüz bin kişilik imtiyazlı bir sınıfın “argo”su hâlinde kalamaz. (Ziyâ Gökalp)*”

Türkçede ilk argo veya argo kokusu sezilen kelimelere Kaşgârlı Mahmud'un 1072'de tamamladığı *Divanü Lugati't-Türk* adlı eserinde rastlıyoruz. Dikkatli bir taramayla sayısının daha da artacağını düşündüğümüz bu tür kelimelerden 50 kadarını Hulki Aktunç vermiştir. Bunlardan bazı örnekler: “Ersek”: Ortaya düşmüş azgın kadın; “Ohşagu”: Oyuncak. Kadınlara da “ohşagu” denilir; “Sürtük”: Sevici kadın; “Yaldruk”: Süslü kadın; “Yinçü (inci)”: Cariye; “Kötiç”: Genç çocuğa söğüldüğü zaman söylenir. “Kıç gibi kokmuş” demektir.⁸

Eskiler, “yergi/cinsellik/hezl” üçgeni içinde argodan yararlanmışlardır. Yergiyi, sert biçimiyle sövgüyü amaçladıklarında, bu yaklaşımın inceliklerini argoda bulmuşlardır. Bahnameler ve erotik öz taşıyan yapıtların yanı sıra, kimi zaman yoğun bir erotizm yansıtan Şehrengizler'de de argoyu yakalarız. Hezliyat, şairin kendisini şaka yollu kapıp koyverdiği bir tür oluşuyla ilginç tanıklar sunar; kaba dilden, sövgü dilinden, teklifsiz halk konuşmasından ve argodan sözcükler, deyimler iletir. Reşat Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi*, Cumhuriyet öncesi şiirimizin argo tanıklarıyla dolu sayısız örneğini verir. Öte yandan “lirik” alanında kanto söz dağarcığı, dönemin eğlence yerleri ve bıçkınlar argosundan otantik izler taşır.⁹

16. yüzyıl şairlerinden Şerîfî'nin *Şehnâme Çevirisi*'nde “beleş, çakmak, çekmek (içmek), herze, ipe urmak (dikkate almak, itibar etmek, hesaba katmak), kaydını görmek, mum (razı olma, kabul etme, fit olma), yolsuz” gibi bugün argo sayabileceğimiz kelimeler ve deyimler kullanılmıştır.¹⁰

Geleneksel Türk Tiyatrosu'nda, orta oyunu ve Karagöz'de bol miktarda argo kullanımı görülmektedir.¹¹

Osmanlı Dönemi'nin önemli şairlerinden ve tarih düşürme ustası olarak bilinen Sürûrî'nin “Hevâyî” mahlasıyla yazdığı “Hezliyyât-ı Hevâyî”de birçok müs-

8 Hulki Aktunç, *age.*, s. 17-19.

9 Hulki Aktunç, *age.*, s. 393.

10 Bkz. Zuhâl Kültüral, “Şerîfî'nin Şehnâme Çevirisi'ndeki Bazı Kelime ve Deyimler Üzerine”; Emine Gürsoy-Naskali - Gülden Sağol, *age.*, s. 295.

11 Bkz. Enver Töre, “Tiyatro ve Argo (Gelenekli Tiyatromuzda Argo)”; Emine Gürsoy-Naskali - Gülden Sağol, *age.*, s. 257; “Karagöz'de Argo Kelimelerin Gülme Unsuru Olarak Kullanılması”, Aynur Koçak, *age.*, s. 269.

tehcen manzumeye, beyit ve mısraya rastlanmaktadır. Öyle ki bu manzumelerinde Surûrî, bugün ağıza alınmayacak kelimeler kullanmış, her şeyi adıyla söylemiştir. Bunların yanında günümüzde argo olarak nitelenen birçok kelime veya deyimde de manzumelerinde yer vermiştir: “savsa vermek”: gizlice bir kadının koynuna girmek; “abu”: zampara; “ahtu”: cinsel ilişki; “zıpır, zırman”: iri yarı kimse; “tavus kuyruğu çıkarmak”: kusmak vb.”. “Hevâyî” mahlasıyla yazan Surûrî’den son örnekle ilgili bir beyit:

*“Yüzüne karşı içdim şahneniñ sahbâ-yı gûnâ-gûn
Ki tâvus kuyruğu renginde mahdûd eyledim kusdum”*

Refî’-i Kâlâyî Divanı’nın sonunda Kâlâyî’nin, Sürûrî ve Aynî ile atışmalarının yer aldığı bölümde de yine çok müstehcen argo kelime ve deyimler kullanılmıştır.

Sâbit’in bazı şiirlerinde özellikle *Derenâme* adlı eserinde argo veya argo kokusu taşıyan kelimeler ve deyimler bulunuyor. Örneğin Sabit, “Boynuna sarılmak” karşılığı olarak “Asılmak”; “Güçlü, kuvvetli” anlamında “Çepel” kelimelerini kullanmıştır. Her ikisi de argodur.

Nev’izâde Atâyî’nin Hamse’sinde ve özellikle Hezliyyât’ında “Yapınmak, mataracı, büzükdeş, keriz, kekez, zurna, maslahat, şeftali, kuşkaldıran, sermaye vb.” argo kelimeler kullanılıyor. Sümbülzâde Vehbî’yi de şiirlerinde argo kelime ve deyimler kullanan şairler arasında saymamız gerekir.

Meâlî Divanı’nın sonundaki kıtalarda müstehcen argo kelimeler ve deyimlerle yazılmış, argo kokusu taşıyan birçok beyite rastlanıyor. Meâlî’den argo kokusu taşıyan iki beyit:

*“Ey Me’âlî ol güzel dellâka keskinlenme kim
Çok durur anuñ yanında key sakın keskinleri”*

*“Bir kümesdir iki kapısı var öñde ardda
Ard yanındaki kapısı lodos yellücedir”*

Hızırağa-zâde Sa’îd, “bir kız veya kadına fena gözle bakmak” anlamındaki argo bir kelime olan “yeşillenmek”i bir beytinde kullanmıştır:

*“Hatt-ı sebz-i ruhunla eglenirim
Hızraga-zâdeyim yeşillenirim”*

Şeyh Gâlib'in bir şiirinde kullandığı “Çok esrimiş, aşırı sarhoş” anlamlarına gelen “Kanzil” kelimesinde de argo kokusu vardır:

*“Yıkılmış ‘âlemi i’ mâra i’ mâl itme endîşeñ
Harâbât-ı mahabbetde varup iş kanzil olmaktadır”*

Bu “Kanzil” kelimesini Hâkânî, Hicrî, Fennî, Bâkî gibi divan şairleri de kullanmışlardır. Bâkî’den iki beyit:

*“Leb-i meygûn-ı sâkî yâdına cûş eyleyüp ey dil
Ciger hûnâbesin demdir olursam nûş idüp kanzil”*

*“Sürâhî üştür-i ser-mestdir gerden-firâz olmuş
Lebüñ şevki ile câm-ı şarâb-ı nâb kanzildür”*

Divan edebiyatındaki kadın şairlerimizin de bu tür kelimeler kullandıklarını görüyoruz. Örneğin Leylâ Hanım “İçki içmek, Kadeh tokuşturmak” anlamlarına gelen argo “Çakmak” kelimesini 4 yerde;

*“Bu şeb ol şûh-ı cefâ-pîşe ile mey çakalım
Reşk ile tâ-be-seher kalb-i rakîbi yakalım”*

*“Rûy-ı rakîbe bakıp bâdeyi bensiz çakıp
Cânımı nâra yakıp bezme kebâb etdiñ âh”*

*“Agyâr-ı siyeh-rûlar ile bâdeyi çakdiñ
Leylâ kuluñi âteş-i gayret ile yakdiñ”*

*“Bîgâne-edâ ey gül-i ter badeyi çakdiñ
Sâkî gel ayagın öpeyim pür-gazab olma”*

“Gaf yapmak, hata etmek, birisini hatalı bir davranışta bulunarak darıltmak, gücendirmek” anlamlarına gelen argo “tel kırmak” deyimini ise bir yerde kullanmıştır:

“Zülf-i zencîriñe uslanmak için bağlandım
Beni ‘afv eyle ki mecnûnlığıla kırdım tel”¹²

Yine “tel kırmak” deyimini Şeref Hanım da iki yerde kullanmıştır:

“Çâk çâk ol şâne-veş tel kırmadan kıl ictinâb
Zülf-i yâri eyle vakf-ı pîç ü tâb-ı ızturâb”

“Şâneyle çâk çâk olup tel kırar mı hiç
Düşdüyse bendine dil-i sad-pâre kâkülûñ”¹³

Enderunlu Fâzıl’ın *Hûbânnâme* ve *Zenânnâme*’sinde “âlât, kamyş bayramı vb.” birçok argo kelime ve deyimler kullanılıyor.

Enderunlu Vâsif’in Dîvânı’nda da argo kelimelere rastlanıyor: “pırpır”: ho-
varda; “tezgâh kurmak”: cinsî münasebette bulunmak; “yan çizmek”: önem ver-
memek; “ip takmak”: aldırış etmemek; “omuzlamak”: alıp götürmek; “sulamak”:
harcamak, sarf etmek vb.

Yukarıdaki örnekler de gösteriyor ki 700 yıllık divan edebiyatı ürünleri taran-
madan argonun Türkçedeki gelişimi, safhaları ve örnekleri konularında kesin bir
söz söylemek, argonun tam bir sözlüğünü yapmak mümkün olmayacaktır.

Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı meyvelerini verirken, özellikle
Tanzimat’tan sonra da yazılarında argo kullanan şair ve yazarları görmekteyiz. Ör-
neğin Muallim Nâci “rakı içmek” anlamındaki “çakmak” deyimini bir mısrasında
kullanıyor: “Bir çakış çakdık ki şeyhiñ ‘aşkına bizler bu şeb”.

Tanzimat Dönemi’nde yazılmış bazı şiirlerde, özellikle telif ve tercüme piyes-
lerde argo kelimelerin kullanıldığı görülüyor:

Şinasi’nin *Şâir Evlenmesi* adlı eserinde bu tür argo kokusu taşıyan kelimeler
bulunuyor.

Ahmed Vefik Paşa’da: “bora patlatmak”: kızmak, ateş püskürmek; “yuvarla-
mak”: bir şey yemek; “öperlemek”: öpüşmek; “çözülme”: kaçmak, savuşmak;
“sızdırmak”: para çekmek; “boşlamak”: vazgeçmek, peşini bırakmak; “kokoroz”:
sivri, çirkin kılıkta bulunan vb.

Hicivleriyle tanınan Şair Eşref’te: “vardakosta”: şık, zarif; “pangodoz”: bunak,

12 *Leylâ Hanım Divanı*, haz.: Mehmet Arslan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 287, 297, 327, 332, 71.

13 *Şeref Hanım Divanı*, haz.: Mehmet Arslan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, s. 246, 361.

sersem; “çaktı”: anladı, sezdi; “tel kırmak”: hata yapmak, gücendirmek; “bangobo”: budala, ahmak; “tırıl”: parasız; “hırbo”: aptal, ahmak vb.

Ahmed Râsim ise “anafor, uydurmasyon, piyazcı, alesta, sııklamak, toka etmek vb.” argo kelimeleri eserlerinde bol bol kullanmıştır.¹⁴

Mehmet Akif’in şiirlerinde de “çakmak, dalgası olmak, tonel geçmek vb.” argo kelime ve deyimler görülmektedir.

Bu arada “Yeni Lisan” hareketini başlatan, halka yönelen ve millî hars hareketlerinin doğmasına sebep olan Ömer Seyfettin’i ve onun argo konusundaki görüşlerini de unutmamak gerekir. Ömer Seyfettin, hatıralarında dil konusundan bahsederken argo ile ilgili de ilginç tespitler yapıyor ve şöyle diyor:

“Herkes benim lisanımı pek çıplak buluyor. Çünkü ben tabii lisanı kendime örnek yapıyorum. Tabii lisan konuşulan lisandır. Eski nesrin Arapça, Acemce terkiplerden, tasrif edilmemiş ecnebi kelimelerden aldığı lüzucet tabîi lisanı yoktur. Lisanımızın bünyesinde “med” yoktur. Hecelerimiz, hemen umumiyetle kısadır, kuvvetlidir. Öyle uzun cümleleri Türk söylemez. Ben işte Halid Ziya ile Cenab’ın alacalı, terkipli, cafacalı nesrinden birdenbire bu ana kadar yazılmamış tabii lisana döndüğüm için herkesi şaşırttım. Yakup Kadri ile Falih Rıfkı’da eski tertipli nesrin bu lüzuceti hala var. Onların lisanı bu lüzucet için beğeniliyor. Hâlbuki bunu ben bir kusur sayıyorum. Haklı mıyım, değil miyim? İlerde belli olacak. Ben lisanımda, lisanın hususiyetini teşkil eden “türkiyet”leri kullanıyorum. Bunu herkes “argo” sanıyor.

Argo “külhanbeyi lisanı” demek. Fransızcada bir “argo” var, bir de “gallicisme” denilen şekiller var. “Gallicisme” bu lisanların “orneman”ları hükmündedir. Bizim lisanımızda bir “külhanbeyi lehçesi” var. Fakat kamusu o kadar kısa ki... Âdeti elli kelimeyi geçmez diyebilirim. (...’nın Fransızcadan tercüme ettiği büyük bir argo kamusunu gördüm İçinde binlerce kelime var! Onun için bizim “külhanbeyi lehçesi”ni Fransız argosuna benzetmek biraz fazladır Ne kemiyet, ne keyfiyetçe aralarında müşabehet yoktur Bizim argo balıkçılarla, tulumbacılar tarafından söylenen beş on tane Rumca yahut Ermenice kelimedir Fakat bilakis atasözlerimizle rabitaları olan o kadar çok “türkiyet”lerimiz var ki... Bunların manalarını yalnız biz biliyoruz. Bunlar külhanbeyi gibi küçük bir zümrenin değil, bütün bir milletin tabirleridir. Birkaç misal getireyim:

İşler çatallaştı, işler sarpa sardı: Müşkilleşti.

Karnı zil çalıyor: Çok acıkmış.

Vurdum duymazın biri: Hissiz bir adam.

14 Bkz. Muhammet Gür, “Ahmed Rasim’de Argo”: Emine Gürsoy-Naskali - Güliden Sağol, *age.*, s. 199.

Bu hususiyetleri argo zannetmek pek büyük bir hata. Ama şimdilik matbuatta bunu anlatmak mümkün değil, işte ben lisanımızın “orneman”ları makamında olan bu hususiyetleri tabiiğin haricine çıkmayarak kullanmaya çalışıyorum. Argo ile “gallicisme” (kurallara aykırı olduğu hâlde tutmuş bulunan söz, galatimeşhur); “külhanbeyi lehçesi” ile “türkiyet” arasındaki farkı bilmeyenler beni külhanbeyi lisanı kullanıyor sanıyorlar. Biraz hakları var. Çünkü şimdiye kadar tabii lisan, tabii lisanın hususiyetleri hep adilik telakki olunmuş! Edebiyattan çıkarılmış! Eski uydurma mücerret nesre alışanlara tabii lisanın hususiyetleri garip geliyor. Bir gün bu tabii nesre de alışacaklar. Fakat şimdiden bu argo... bu adi hükmünü vermeseler.”¹⁵

Daha sonraları Neyzen Tevfik’in şiirlerinde; Sermet Muhtar (Alus)’ın yazılarında; Burhan Cahit (Morkaya)’in; özellikle “Server Bedî” imzasıyla yazdıklarında Peyami Safa’nın; Hüseyin Rahmi’nin¹⁶ romanlarında; Sait Faik’in¹⁷ hikâyelerinde argoya bol miktarda rastlanmaktadır. Daha sonraları Necdet Rüştü Efe, Advîye Fenik gibi yazarlar gazete yazılarında bile argoyu kullanmışlardır. Hatta Necdet Rüştü Efe, “Cımbız” takma adıyla *Ayna* dergisinde “Apaş Mânileri” adlı 8 kıtalık bir şiir yazmış ve burada da argoya yer vermiştir. Bu yazar ve şairlere argo kullanma konusunda Osman Cemal Kaygılı, Garip akımı şairleri Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat üçlüsü, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Muzaffer Buyrukçu, Aziz Nesin, Ümit Yaşar Oğuzcan, Şemsi Belli, Suat Taşer, Salah Birsnel, Can Yücel, Ece Ayhan, Suavi Süalp (özellikle *Salata* dergisinde), Metin Eloğlu; günümüzde Mehmet Müfit, Metin Kaçan, Metin Üstündağ gibi şair ve yazarları da ekleyebiliriz. Pek adı duyulmayan şairlerden Hilmi Tuner’in ise argo kelime ve deyimlerle ve hece vezniyle yazılmış birçok şiiri bulunmaktadır. Bunların dışında yakın zamanlarda ve günümüzde yayınlanan *Akbaba*, *Salata*, *Gırgır*, *Fırt*, *Limon*, *Hıbrı*, *Pişmiş Kelle*, *Leman*, *Penguen*, *Lombak*, *Lemanyak* vb.” mizah dergileri de argo kelime ve deyimler kullanma konusunda göz ardı edilemeyecek kaynaklardır.

Görülüyor ki eski yeni sayısız metinlerde şair ve yazarlarımız tarafından kullanılan argo kelime ve deyimler göze çarpmaktadır. Bir kısım yazar, şair ve edipler argo kullanmaktan büyük bir zevk duyarak bu dili enikonu edebiyata mal etmek istemişler, bazıları ise (Mehmet Akif gibi) herhangi bir konunun tasvirinde çeşni verecek kadar bu sözlükten kelimeler kullanmak gerekliliğini duymuşlardır.

15 Emel Kefeli, “Edebiyat Argo İlişkisi”, Emine Gürsoy-Naskali - Gülden Sağol, *age.*, s. 176, 177; İnci Enginün, “Ömer Seyfettin’in Dil Konusundaki Görüşleri”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991, s. 285-294.

16 Bkz. Şehnaz Aliş, “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Şiçpevdî Romanında Argo Kullanımı”, Emine Gürsoy-Naskali - Gülden Sağol, *age.*, s. 235.

17 Bkz. İmran Karabağ, “Sait Faik’in Medâr-ı Maişet Motoru Romanı ve Almanca Çevirisinde Argo Kullanımı”, Emine Gürsoy-Naskali - Gülden Sağol, *age.*, s. 223.

Argo Kullanılarak Yazılmış Bir Şiir:

Yeni şiirimizde argo kullanımına bir uç örnek olarak Suat Taşer'in "Abuzettin Bey" adlı çok argolu şiiri:

*Toriğini çalıştır kaşalot
Gır geçme
Çaparize gelirsin sonra zıngadak
Kasıntıdan denizler bulanıyor
Bamya tarlası mı sandın dünyayı
Bak atı alan Üsküdar'ı dolanıyor
Her gün ağzın dört köşe
Ama çingırağı çektiğinin resmidir
Kim dedi sana rüzgara karşı işe
Asma sakal takma bıyık
Behey ispanakzâde
Bu gidişin sonu karanlık
Tenhalarda bocurgat yaparsın
İşin gücün haminto
Bilirim her taşın altında varsın
Fazla viraj alyorsun ağır ol
Eşekten düşmüş karpuzla dönersin sonra
Aheste çek kürekleri kendine gel
Bu devran böyle kalmaz
İmam kayığı yanaştı mı iskeleye
Gözünün yaşına bakan olmaz
Baba mirası değildir hayat
Söylemesi benden
İşlet toriğini bay kaşalot*

Argo kelime ve deyimlerle yazılmış bir karşılıklı konuşma metni örneği:

“- Memet abi, şu ançizliyen aftos kimin paçozu be, ça-
kıyor musun?”

- Eyvala abicim, dün gece Karakaş'ın ocağında çingar çıkaran Çamur İsmail'in gacosudur.
- Anam babam, antinin afisine kitakse.
- İmanım resto, hava alırsın sen, bu afili paçozu, dayısı dümende adadiyozların aftosu gibi kırıyor.

- Keşleme, yançiz be abi!
- Avallığı bırak, omuz ver, sonra piyastos olursan sipsi yerine hava alırsın.
- Kör Hüsnu be, şu küflü kulaklıya iki papel bayılırsam...
- Uç babatorik, armut mu kafesliyorsun, babanın açıkgöz evladı sen misin be? Ben bu dalgayı tırtıklayınca kadar dört defa kodesi boyladım.
- Ulan beynamaz Yusuf, hani Kasımpaşa Çürüklüğü'nden zamkinos edip Karagümruk'teki İbiş Ali'nin meyhanesine rampa ettiğimiz günlerin dalgasını şıpşaklıyor musun?
- Eyvala abi, daha moruklamadık, çakarsın ya, İbiş'e patagosu bayılınca bir alay topikle anzarotu yuvarlayıp fitil-

ken hır çıkarıp enselenmediğimiz günleri artık rüyamızda dikizliyoruz.”¹⁸

Kumar Argosundan birkaç örnek:

Otuz askeri (lirası) vardı, bir saatin içinde kementledim (dalavere ile elde ettim).

Kahvecinin getirdiği kâğıtları çaktırmadan (sezdirmeden) kaldırdım, cebimdeki doktorlu kâğıdı (işaretsiz iskambili) hemen kavanço ettim (değiştirdim).

Öküzleri (zarları) koşmuştum (atmışım), tam önemli bir yerde mantarladı (aldattı).

*Ölüyü (cıvalı zarı) ortada bırakmak doğru değil, hemen kaldır.*¹⁹

¹⁸ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 75, 76.

¹⁹ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 76.

Kaynaklar²⁰

- Kaygılı, Osman Cemal, “Argo Lügati”, *Haber Akşam Postası*, İstanbul, 24 Temmuz-20 Ağustos 1932 tarihleri arasında tefrika edilmiştir.
- Aktunç, Hulki, *Büyük Argo Sözlüğü*, Yapı Kredi Yayınları, dördüncü baskı, İstanbul 2002.
- Alangu, Tahir, *Çalgılı Kahvelerdeki Külhanbeyi Edebiyatı ve Numuneleri*. İstanbul 1943.
- Ali Bey, *Lehçetü'l-Hakâyık: Hakikatlerin Dili.*, haz.: Şemsettin Kutlu, Tercüman 1001 Temel Eser: 32, İstanbul (tarihsiz).
- Arslan, Mehmet, *Argo Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009.
- “Argo, Argo Sözlükleri ve İlk Basılan Argo Sözlüğü: Lugat-ı Garîbe”, *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*, S. 3, Sivas 2003, s. 5-72.
- Bingölçe, Filiz, *Asker Argosu Sözlüğü*, Alt Üst Yayınları, İstanbul 2005.
- _____ *Futbol Argosu Sözlüğü*, Alt Üst Yayınları, İstanbul 2005.
- _____ *Kadın Argosu Sözlüğü*, Metis Yayınları, İstanbul 2001.
- _____ *Tanıklarıyla Osmanlı Argosu Sözlüğü*, Alt Üst Yayınları, İstanbul 2011.
- Devellioğlu, Ferit, *Türk Argosu*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1990.
- Ersoyulu, Halil, *Türk Argosu Üzerinde İncelemeler*, L&M Kitaplığı, İstanbul 2004.
- _____ “Türk Argosunda Genel Dilin Bitki Adlarından Yararlanılma”, *Türk Dili Dergisi*, sayı: 578, Şubat 2000, s. 126-140.
- Hiçyılmaz, Ergun, *Eski İstanbul Hayatı: Yosmalar-Kabadayılar*. Pera-Orient Yayınları, İstanbul 1996.
- Kaptan (Arkan), Özdemir: *Beyoğlu: Kısa Geçmişi, Argosu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
- Kaynaradağ, Arslan, “Tarihi, Değişen Yönleri ve Gizli Diliyle İstanbul Bitpazarı”, *Folklor ve Etnografya Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1984, s. 267-281.
- Kemal Tahir, *Argo Sözlük*, “Notlar / Sanat Edebiyat 3 Dil Dosyası” adlı eserin içerisinde, Bağlam Yayınları, İstanbul 1989, s. 342-353.
- Mehmet Halit Bayrı: *İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri*, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1934.
- Mikhailov, Mikhail, *Materiaux Sur L'argot Et Les Locutions Populaires Turc-Ottomans* (Morgenlandische Texte und Forschungen içinde), Leipzig 1930.
- Özkan, Nevzat: “Erkilet Gizli Dili”, *Erciyes Yöresi I. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu* (Bildiriler), Kayseri 1991, s. 295-315.
- Şimşek, Seyfettin, *Argo Lügatçesi*, Okay Yayınevi, İstanbul 1958.
- Türk Kültüründe Argo*, Editörler: Prof. Dr. Emine Görsoy - Naskali, Doç. Dr. Gülден Sağol, Haarlem, Hollanda 2002.
- Yıldırım, Tahsin, Haz.: *Argo Lügati - Osman Cemal Kaygılı*, Selis Kitaplar, İstanbul 2003.

20 Argo ile ilgili yayımlanan birçok makale, bildiri, argonun niteliklerinden bahseden bazı kitap bölümleri vb. yazılar olmasına rağmen yer darlığı nedeniyle bunlardan sadece ana kaynak olarak kullandıklarımızı ve diğer önemli bazı kaynakları buraya aldık. Bu konuda geniş bir kaynakça için *Argo Kitabı* adıyla yayımladığımız kitabın kaynakça bölümüne bakılmalıdır.